

Samtal om könsstympning Lathund till skolsköterskor

Jurgita Ravaityte Kristoffersson, samordnare HRV
Barn- och utbildningsförvaltningen
721 87 Västerås
021-39 00 00 • www.vasteras.se

VÄSTERÅS STAD

Innehållsförteckning

Lathund till dig som är skolsköterska.....	3
Skolans uppdrag	3
Grundläggande kunskap om hedersrelaterat våld och förtryck.....	3
I VILKA LÄNDER FÖREKOMMER KÖNSSTYMPNING AV FLICKOR OCH KVINNOR?	3
Viktigt att tänka inför samtalet	4
FÖRBEREDELSE	4
Under samtalet	4
ATT FRÅGA OCH BEMÖTA	5
FÖRSLAG PÅ INLEDANDEFRÅGOR I SAMTALET	5
FÖRSLAG PÅ UPPFÖLJNINGSPRÅGOR I SAMTALET.....	6
Kontaktuppgifter om flickan har psykiska och fysiska besvär.....	7
Uppföljning	7
Vad säger svensk lagstiftning?	7
ANMÄLNINGSPLIKT	7
BARNKONVENTIONEN	8
Rådfråga och kontakta andra professionella vid behov av vägledning.....	8

Lathund till dig som är skolsköterska

Den här lathunden är framtagen till dig som är skolsköterska som du kan använda vid hälsosamtal och andra samtal med vårdnadshavare om könsstympling. Kunskap om könsstympling av flickor är viktigt för det hälsofrämjande och förebyggande arbetet. En stor del av det förebyggande arbetet handlar om att ha dialog med vårdnadshavare som kommer från länder där könsstympling förekommer. Syftet med lathunden är att kunna våga fråga, upptäcka och agera för att förhindra att flickor i Sverige blir utsatta för könsstympling.

Skolans uppdrag

Skolans uppdrag i arbetet med hedersrelaterat våld och förtryck ska ske parallellt på flera olika nivåer (Skolverket, Motverka hedersrelaterat våld och förtryck i skolan):

1. Att nå alla elever genom utbildningen.
2. Att nå alla föräldrar.
3. Att upptäcka utsatthet hos elever.
4. Att agera vid oro eller kännedom.

Grundläggande kunskap om hedersrelaterat våld och förtryck

Det är viktigt att du har grundläggande kunskaper om hedersrelaterat våld och förtryck samt kunskaper om kvinnlig könsstympling när du talar och ställer frågor till vårdnadshavare. Om du saknar grundläggande kunskaper om hedersrelaterat våld och förtryck finns möjlighet att gå en kostnadsfri webbkurs Heder som du hittar på hemsidan www.hedersfortryck.se

Du kan även ta del av en kostnadsfri webbutbildning om könsstympling av flickor och kvinnor som är framtagen av Socialstyrelsen, se länken Socialstyrelsen utbildning [Socialstyrelsen utbildning](#)

I VILKA LÄNDER FÖREKOMMER KÖNSSTYMPNING AV FLICKOR OCH KVINNOR?

Könsstympling av flickor och kvinnor förekommer på många håll runt om i världen. Det är viktigt att ha kännedom innan samtalet eller fråga vårdnadshavare under samtalet om vårdnadshavares födelse-land. Om man vet att vårdnadshavare kommer från ett land där förekommer könsstympling är då relevant att ställa frågor om könsstympling under samtalet.

Könsstympning förekommer i en del afrikanska länder: Somalia, Egypten, Mali, Burkina Faso, Etiopien, Eritrea, Sudan, Djibouti, Kenya, Tanzania, Uganda, Centrala afrikanska republiken, Tchad, Kamerun, Nigeria, Niger, Benin, Togo, Ghana, Elfenbenskusten, Liberia, Sierra Leone, Guinéa, Guinéa-Bissau, Gambia, Senegal, Mauretanien. **Könsstympningen förekommer även i delar av Mellanöstern och Asien** bland annat Jemen, i delat av Irak och Iran (i Kurdistan) samt i Indonesien och Filippinerna. (Socialstyrelsen)

Viktigt att tänka inför samtalet

Vårdnadshavare kan ha svårt att samtala om könsstympning och flickors underliv. Att prata om könsstympning är i många kulturer tabubelagd. Många förväntas vara tysta om sina och andras erfarenheter. För att skapa en avslappnad och trygg atmosfär i samtalet är det viktigt att visa att du har kunskap om könsstympning, att barnets bästa är i fokus och att se till att vårdnadshavare förstår syftet med samtalet.

FÖRBEREDELSE

- Förbered dig på frågor som du vill ställa till vårdnadshavare.
- Ta reda på var det finns hjälp att få i din kommun och region. Det är viktigt att informera vårdnadshavare att det finns hjälp att få och att de kan få mer information om detta, se rubriken Kontaktuppgifter om flickan har psykiska och fysiska besvär.
- Använd enkelt språk och om en av vårdnadshavare eller båda inte talar bra svenska använd en professionell tolk.
- Vid behov ta hjälp av en erfaren kollega för att öva hur du ska ställa frågor i samtalet med vårdnadshavare.

Under samtalet

En god utgångspunkt i samtalet kan vara att ställa frågor om vårdnadshavares attityder, erfarenheter och kunskaper om könsstympning. Tänk att vårdnadshavare kan ha erfarenheter av könsstympning.

Det är inte ovanligt att vårdnadshavare utsätts för påtryckningar av familjen eller andra släktingar i ursprungslandet. Prata om hur och vad som kan göras samt vilken hjälp familjen kan få.

ATT VÅGA FRÅGA OCH BEMÖTA

- Var inte dömande – betona att könsstympning av flickor och kvinnor är illegal och brottsliggärning sedan 1982 och medför hälsorisker. Förklara tydligt att könsstympning av flickor och kvinnor är olagligt i Sverige, och att lagen kan användas för att hjälpa familjer att skydda flickor. Se rubriken Vad säger svensk lagstiftning?
- Berätta om konsekvenser och vanliga komplikationer av könsstympning som kan orsaka svårigheter exempelvis att kissa inklusive smärta och att urinen inte kan rinna ut, svårigheter med menstruationen, ärrbildningar, klåda, infektioner, psykisk ohälsa och traumareaktioner.
- Var tydlig med att det finns hjälp att få för de eventuella konsekvenser som könsstympningen kan ha inneburit.
- I samtal med vårdnadshavare om könsstympning, kan det ibland underlätta att benämna könsstympning med andra ord som till exempel omskärelse eller kvinnlig omskärelse.
- Du kan också använda andra ord som omskärelse, att pricka, skada, klippa och sy ihop.

FÖRSLAG PÅ INLEDANDEFRÅGOR I SAMTALET

”Vid hälsosamtal pratar vi om kvinnlig könsstympning med alla som har bakgrund i ett land där det är vanligt att man omskar flickor. Jag har hört att det är vanligt i ditt/ert hemland att flickor är omskurna/hopsydda/opererade i underlivet. Vad tänker du/ni om det?”

”Jag vet att du/ni kommer från ett land där det förekommer att man låter könsstympta sina flickor. Berätta om traditionen om med könsstympning av flickor i din/er kultur... ”

”Är det vanligt att flickor utsatts för könsstympning i din/er familj/släkt? Berätta om traditionen. Vad tänker du/ni om könsstympning?”

”Du/ni kom hit när er dotter var X år gammal. Var hon könsstymptad innan du/ni kom till Sverige?”

”Nu när du/ni bor i Sverige, så vet du/ni säkert att könsstympning av flickor är förbjudet. Kan du/ni säga något om de tankar du/ni har kring det? Skapar det några problem för dig/er att det inte är lagligt?”

FÖRSLAG PÅ UPPFÖLJNINGSPRÅGOR I SAMTALET

”Några av dem som blivit könsstympade, upplever att det tar lång tid att kissa och/eller att det är smärtsamt och svårt. Är det någon din/er dotter kan vara plågad av/eller något du/ni känner igen?”

”Jag vet att några upplever press från familj, släktingar, länsmän och att det kan vara svårt att stå emot traditionen – hur är det för dig/er? Behöver du/ni stöd för att skydda din/er dotter från könsstympning?”

”Vad tänker din/er familj i ursprungslandet om de svenska lagarna mot könsstympning? Kan du/ni stå emot press från andra?”

”Hur vill du/ni skydda er dotter så att inte någon annan könsstympar/omskär henne, eventuellt under lovet på utlandsresa? Är det någon risk att familjen arrangerar könsstympning för din/er dotter mot ditt/ert vetande och din/er vilja?”

”Om ni beslutar att dotter inte ska könsstympas, hur kommer det att påverka familjen? Har du/ni berättat ert beslut för släktingar?”

”Kan du/ni använda den svenska lagstiftningen som skydd? Hur? Finns det annat som du/ni kan använda som skydd? Till exempel ett intyg?”

Tipsa om könsstympningspass: Informera vårdnadshavare att det finns ett könsstympningspass i Sverige som innehåller information om svensk lagstiftning gällande brottet, typer av könsstympning samt konsekvenser av könsstympning. Vårdnadshavare kan visa eller ta med sig könsstympningspasset till sin familj, släktingar utomlands och även landsmän i Sverige.

Könsstympningspass finns på följande språk: svenska, engelska, franska, arabiska, amhariska, dari, albanska, somaliska, swahili (kiswahili), tigrinja, pashto, spanska och tyska.

Beställ könsstympningspass på olika språk: [Mäns våld mot kvinnor | Länsstyrelsen Östergötland \(lansstyrelsen.se\)](#)

Kontaktuppgifter om flickan har psykiska och fysiska besvär

- Skolsköterska och skolläkare har möjligheten att remittera flickan till en läkare och specialistmottagning alt. hjälpa och kontakta vårdcentralen där flickan är skriven.
- Barn- och Ungdomskliniken Västerås, telefonnummer 021-17 30 00
- Västerås Ungdomsmottagning (UM), telefonnummer 021-17 62 30
- Barn- och ungdomshälsan (BUH) Västerås, telefonnummer 021-17 34 74
- Kvinnoklinikens mottagning, Västmanlands sjukhus, telefonnummer 021-17 38 00

Uppföljning

Erbjud vårdnadshavare ett uppföljningssamtal efter samtalet om dem efterfrågar mer information om könsstympning, utgå från den enskilda vårdnadshavarens behov. Vid misstanke om att könsstympning genomförts kan flickan erbjudas remiss till barnklinik eller specialistmottagning, se rubriken Kontaktuppgifter om flickan har psykiska och fysiska besvär.

Efter samtal med vårdnadshavare följa upp flickans mående. Viktigt att tänka på skydds- och riskfaktorer exempelvis är vårdnadshavare positiva eller ambivalenta till könsstympningen, berättar vårdnadshavare att de planerar resa utomlands, finns det påtryckningar från familjen, andra släktingar i hemlandet eller landsmän, finns det äldre barn i familjen som har varit utsatta för könsstympning i hemlandet.

Vad säger svensk lagstiftning?

ANMÄLNINGSPLIKT

Enligt 14 kap. 1 § Socialtjänstlagen (SoL) länk är myndigheter och yrkesverksamma inom bland annat förskolan, skolan, socialtjänsten samt hälso- och sjukvården skyldiga att genast anmäla till socialtjänsten om de i sin verksamhet får kännedom om eller misstänker att ett barn far illa.

Detta omfattar kännedom eller misstanke om att en flicka riskerar att bli könsstympad eller om en flicka är könsstympad och behöver stöd eller vård på grund av det.

Ring och rådfråga med socialtjänstmottagningen om vårdnadshavare berättar vid samtalet att deras dotter blivit könsstympad i hemlandet. Rådfråga även

socialtjänstmottagningen om det finns en osäkerhet kring att göra en orosanmälan. Se rubriken Rådfråga och kontakta professionella vid behov av vägledning.

BARNKONVENTIONEN

Den 1 januari 2020 inkorporerades barnkonventionen i svensk lagstiftning, det innebär att all offentlig verksamhet ska genomsyras av ett barnperspektiv. Att könsstympa flickor strider mot de mänskliga rättigheterna och betraktas som grov misshandel samt en alvarlig kränkning. Enligt barnkonventionen artikel 3, 19, 24, 37 ska traditionella sedvänjor som är skadliga för barn hälsa och utveckling avskaffas.

Lag (1982:316) med förbud mot könsstympling av kvinnor, är förbjudet i svensk lag sedan 1982

- Könsstympling av flickor och kvinnor är ett brott i Sverige och kan ge fängelse upp till 10 år.
- Vårdnadshavare eller den som bestämmer att flicka ska könsstymplas bryter mot den svenska lagen.
- Vårdnadshavare som gör planer för att könsstympa sin dotter bryter mot lagen.
- Det har ingen betydelse om könsstymplingen görs i Sverige eller utomlands.

Rådfråga och kontakta andra professionella vid behov av vägledning

Socialkontor Barn och ungdom Mottagning, telefonnummer 021-39 00 00

Samordnare HRV Centrala elevhälsan, telefonnummer 021-39 08 09

Barnahus Västmanland, telefonnummer 021-39 22 17 samordnare socialtjänsten och 010-567 59 26 samordnare polisen

Länsstyrelsen Östergötland – nationella stödlinje för yrkesverksamma, telefonnummer 010-223 57 60